

УДК 339.9

**ПЕРЕДУМОВИ КОНКУРЕНЦІЇ ЗА ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ:
МОЛОДІЖНИЙ СЕГМЕНТ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ**

• **Калініна Світлана Петрівна**, д. е. н., професор, Інститут підготовки кадрів ДСЗУ, м. Київ

Давидюк Людмила Петрівна, к. е. н., Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету МОН України

Svitlana Kalinina, Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv
Lyudmyla Davydyuk, PhD, Vinnytsya Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economics

S. Kalinina, L. Davydyuk. Prerequisites for competition for human potential: the youth segment of the international labor market.

The article deals with the development of the youth segment of the international labour market, the presence of territorial disproportions in the economic activity level of youth. It is emphasized that young people are the most mobile segment of the labor market and forms potential migration flows that are a manifestation of competition for human potential in the international labor market. The tendency of labor migration of highly skilled personnel to the developed countries is characterized.

Калініна С. П., Давидюк Л. Передумови конкуренції за людський потенціал: молодіжний сегмент міжнародного ринку праці.

В статті розглянуто питання розвитку молодіжного сегменту міжнародного ринку праці, встановлено наявність територіальних диспропорцій у рівні економічної активності молоді. Підкреслено, що молодь є найбільш мобільним сегментом ринку праці і утворює потенційні міграційні потоки, які є проявом конкуренції за людський потенціал на міжнародному ринку праці. Охарактеризовано тенденцію трудової міграції висококваліфікованих кадрів до розвинутих країн.

Калинина С. П., Давидюк Л. Предпосылки конкуренции за человеческий потенциал: молодежный сегмент международного рынка труда.

В статье рассмотрены вопросы развития молодежного сегмента международного рынка труда, установлено наличие территориальных диспропорций в уровне экономической активности молодежи. Подчеркнуто, что молодежь является наиболее мобильным сегментом рынка труда и формирует потенциальные миграционные потоки, которые являются проявлением конкуренции за человеческий потенциал на международном рынке труда. Охарактеризована тенденция трудовой миграции высококвалифицированных кадров в развитые страны.

Постановка проблеми. Сучасний етап світогосподарського розвитку характеризується якісною зміною можливостей та умов задоволення попиту на працю, що в умовах інтернаціоналізації трудоресурсної сфери призводить до посилення конкуренції за людські ресурси. Відповідно зростає важливість аналізу аспектів формування і розвитку міжнародного ринку праці, серед яких особливе місце належить молодіжному сегменту останнього як визначальному компоненту формування людського потенціалу та перспективного розвитку світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку міжнародного ринку праці та інтернаціоналізації трудоресурсних відносин присвячено праці зарубіжних вчених Р. Білбороу, Х. Кларка, М. Піоре, А. Порта, О. Старка, М. Тодаро, Дж. Харіса та ін., а також вітчизняних науковців Л. Михайлової, І. Бузько, Л. Лісогор, І. Миценка, С. Пирожкова, А. Поручника, М. Флейчук та ін. Разом з тим, особливості сучасного етапу світогосподарського розвитку зумовлюють необхідність поглибленого дослідження молодіжного сегменту міжнародного ринку праці як складової світової

економічної системи, що зумовлює необхідність проведення подальших досліджень у напрямку визначення проявів конкуренції за людський потенціал у світовій економіці.

Метою статті є визначення передумов формування конкуренції за людський потенціал в молодіжному сегменті міжнародного ринку праці.

Виклад основного матеріалу. У другій половині ХХ ст. спостерігається прискорений розвиток галузей, пов'язаних з формуванням людського капіталу (освіта, наука, культура, охорона здоров'я), причому центри продукування останнього є сконцентрованими в розвинутих країнах, де на їх функціонування витрачаються величезні обсяги коштів [1, с. 35]. Під впливом конкуренції за людський потенціал це призвело до певних зрушень в структурі міжнародної інтелектуальної міграції, про що мова піде нижче.

Конкуренція за людський потенціал є результатом підвищення вимог до якісних показників робочої сили, що, у поєднанні з проявами останньої світової економічної кризи, негативно вплинуло на збільшення показників безробіття на світовому ринку праці, динаміка абсолютних значень якого (рис. 1) свідчить про негативну тенденцію перевищення не тільки кризових, а й докризових показників (2001р. – 176,7 млн. безробітних, 2014 р. – 201,8 млн.). Незважаючи на певну стабілізацію рівня безробіття протягом 2012-2014 рр. (рівень безробіття був незмінним і становив 6%), даний показник також є вищим за докризовий рівень (5,5 %) (рис.2).

Основний вплив на зростання чисельності і рівня безробіття, безумовно, спричинила світова економічна криза. За даними МОП, середні темпи зростання безробіття по країнах Групи - 20 у березні 2009 р. становили 9,5 % (у порівнянні з 1,5 % у березні 2008 р.), загальна кількість безробітних в 2009р . була на 23,6 % більше, ніж в аналогічному періоді 2008 р. Якщо обмежити часовий аналіз міжнародного ринку праці періодом настання кризи, то рівень безробіття в 31 країні з 34 держав (включаючи 16 з 17 країн Групи – 20), за якими наявними є щоквартальні або щомісячні дані, за 2009 р. був вищим рівень, який спостерігався роком раніше. [2, с.114].

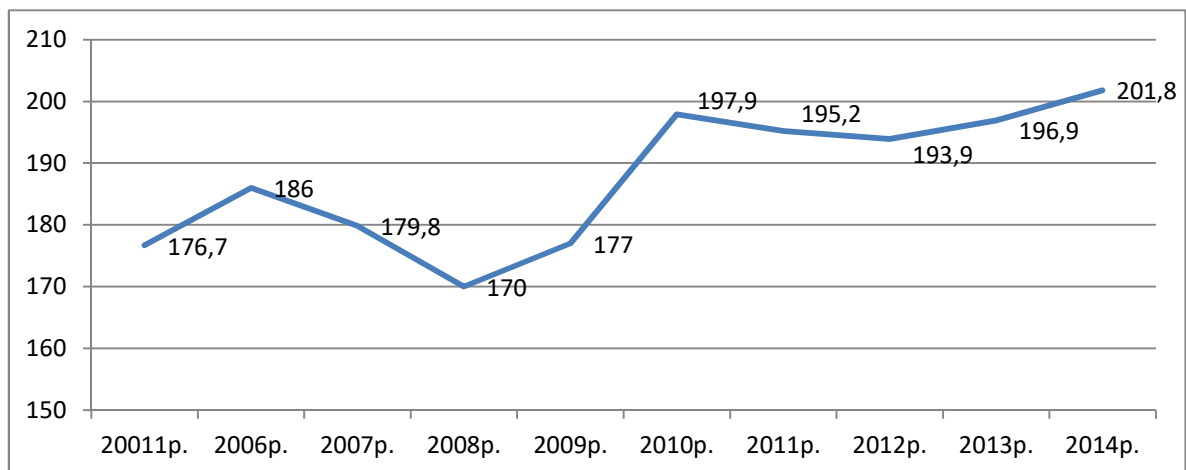


Рис. 1. Динаміка чисельності безробітних на світовому ринку праці у 2000–2013 рр., млн. чол.

Щодо молодіжного безробіття (рис. 3), то відповідні показники в декілька разів перевищують рівень безробіття серед дорослого населення (13,1% проти 4,6% у 2014 р.), причому дана тенденція зберігалась протягом всього досліджуваного періоду (2001–2014 рр.). З урахуванням територіальних диспропорцій у рівні економічної активності молоді на міжнародному ринку праці (табл.1), питання аналізу розвитку молодіжного сегменту ринку праці набуває особливої актуальності в контексті конкуренції за людський потенціал у світовому масштабі.

Важливість дослідження конкуренції за людський потенціал у молодіжному сегменті міжнародного ринку праці визначається також тим, що у світовій економіці зростає частка осіб старшого працездатного віку. Так, на сьогодні частка осіб у віці старше 65 років складає близько 17 %, до 2020 р. цей показник зростає до 20 %, а до 2050 р. – до 25-30 % загальної чисельності населення при стабілізації на рівні 50 % частки осіб старше 50 років [3, с. 241]. Відбулось це через те, що в розвинутих країнах впродовж 1960-2008 рр. спостерігалось майже двократне зниження коефіцієнта народжуваності, внаслідок чого нині неможливо забезпечити навіть простого відтворення населення. [4, с. 278-279]. Зокрема, в Європі до 2050 р. населення у віці старше 64 років може сягнути 51 % загальної чисельності населення. [2, с.107].

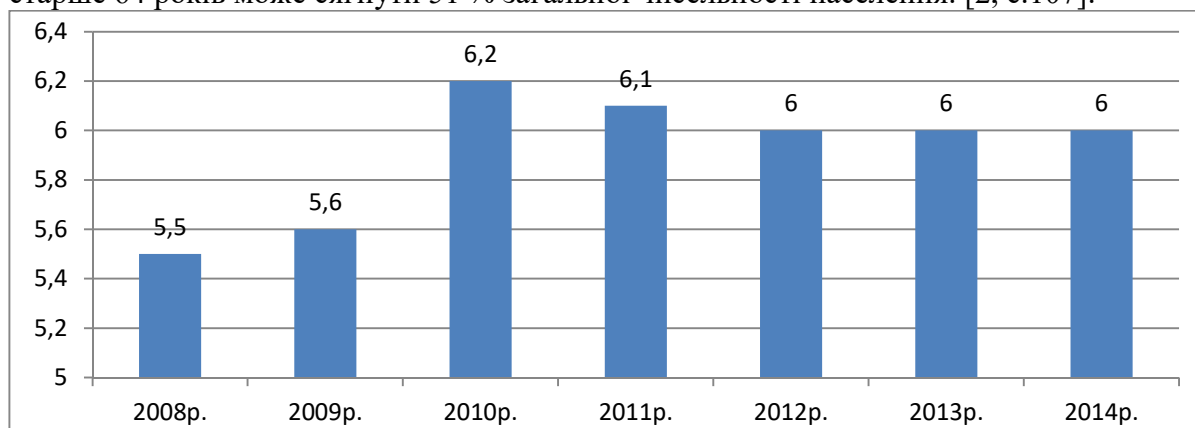


Рис. 2. Динаміка рівня безробіття на світовому ринку праці у 2007–2014 рр., %

При цьому, як можна бачити з даних рис. 4, табл.1 і табл.2, рівень економічної активності молоді є значно нижчим за доросле населення (47,4 % проти 68,2 % у 2014 р.), а рівень безробіття серед молодих людей є майже втричі вищим за рівень безробіття серед дорослих (4,6 % проти 13,1 % у 2014 р.), що свідчить про те, що серед молодих безробітних, по-перше, низьким є рівень працевлаштування в країнах походження, по-друге, що серед даної категорії значною є кількість тих, хто належить до так званих «зневічених» безробітних вже у молодому віці. Оскільки саме безробіття серед молоді, особливо високопрофесійної, що є найбільш мобільним сегментом ринку праці, утворює потенційні міграційні потоки, цілком закономірною є ситуація, коли в структурі обсягів трудової міграції спостерігається збільшення частки осіб з високим рівнем освіти і фахової підготовки (табл. 3).

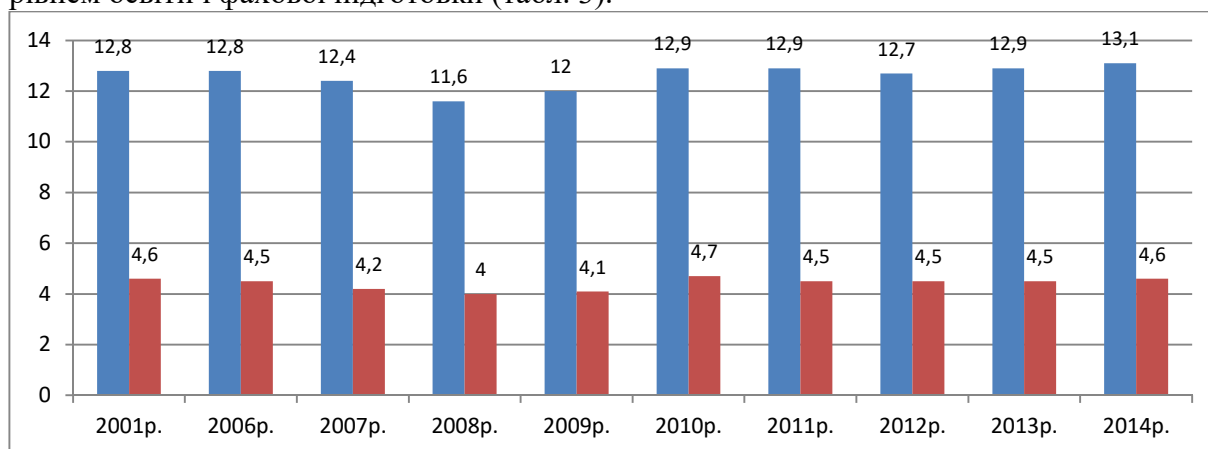


Рис. 3. Динаміка рівня безробіття серед молоді і дорослих на світовому ринку праці у 2000–2013 рр. %

Таблиця 1

Рівень економічно активної молоді у світі у 2000-2014рр., на початок року, %%

	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Світ	53,2	52,6	52,1	51,6	51,4	51,2	50,5	49,8	49,2	48,5	47,7	47,6	47,3	47,4
Розвинуті економіки і ЄС	52,6	51,7	50,8	49,8	49,8	49,9	50,3	49,9	49,8	48,6	47,4	47	47	47,3
Центральна і Південно-Східна Європа (не ЄС)	43,3	42	41,6	40,5	40,4	40,2	40,1	40,3	41,3	41,4	40,9	41,1	40,3	40,5
Східна Азія	66,3	64,4	62,6	60,9	59,5	58,2	57,3	56,6	55,9	55,2	54,2	54,7	55,1	55,1
Південно-Східна Азія і Океанія	56,4	56,8	55,9	55,9	55,7	55,1	54	53,2	52,7	52,6	52,3	52,4	52,4	52,4
Південна Азія	47,8	47,9	48,2	48,3	48,4	48,6	47,2	45,6	44,1	42,7	41,4	40,5	39,6	39,6
Латинська Америка і Карибські Острови	54,6	54,5	54,3	53,6	54,1	54,2	53,7	53,4	53,3	52,5	52,6	52,4	52,5	52,5
Середній Схід	32,6	32,8	32,8	33	33,1	33,3	32,5	31,7	30,8	30,7	30,9	31,1	31,1	31,1
Північна Африка	36,1	34,1	34,7	35,5	36,2	36,6	34,6	34,1	34	33,6	33,4	33,5	33,6	33,6
Субсахарська Африка	54,3	54,4	54,5	54,4	54,4	54,4	54,3	54,2	54,3	54,2	54,1	54,1	54,2	54,3

Таблиця 2

Рівень економічно активного дорослого населення у 2000-2014рр., на початок року, %%

	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Світ	69,4	69,3	69,3	69,3	69,3	69,4	69,2	69,1	68,9	68,6	68,4	68,3	68,2	68,2
Розвинуті економіки і ЄС	62,3	62,1	62	62,1	62,1	62,2	62,3	62,5	62,6	62,5	62,4	62,1	62,2	62,1
Центральна і Південно-Східна Європа (не ЄС)	62,9	62,4	62,7	63,2	63,1	63,5	63,5	63,8	63,8	63,7	63,8	64,2	64,3	64,2
Східна Азія	78,8	78,4	78,1	77,6	77,2	76,8	76,3	75,9	75,5	75	74,6	74,5	74,4	74,3
Південно-Східна Азія і Океанія	76,1	76,3	76,2	76,2	76,3	76,2	76,2	76,3	76,4	76,3	76,3	76,3	76,2	76,1
Південна Азія	64,9	65,1	65,3	65,6	65,9	66,2	65,7	65,1	64,4	63,8	63,2	62,8	62,3	62,3
Латинська Америка і Карибські Острови	67,6	67,9	68,4	68,5	69,1	69,4	69,6	69,6	69,9	70,2	70,5	70,3	70,6	70,5
Середній Схід	54	54,2	54,5	54,9	55,3	55,8	55,6	55,6	54,8	55	55,2	55,4	55,5	55,6
Північна Африка	54	53,9	53,1	53,5	53,7	53,8	53,9	54,6	54,6	54,7	54,7	54,7	54,8	54,8
Субсахарська Африка	79	79,1	79,1	78,9	78,6	78,8	79	79,1	79,3	79,3	79,2	79,3	79,4	79,5

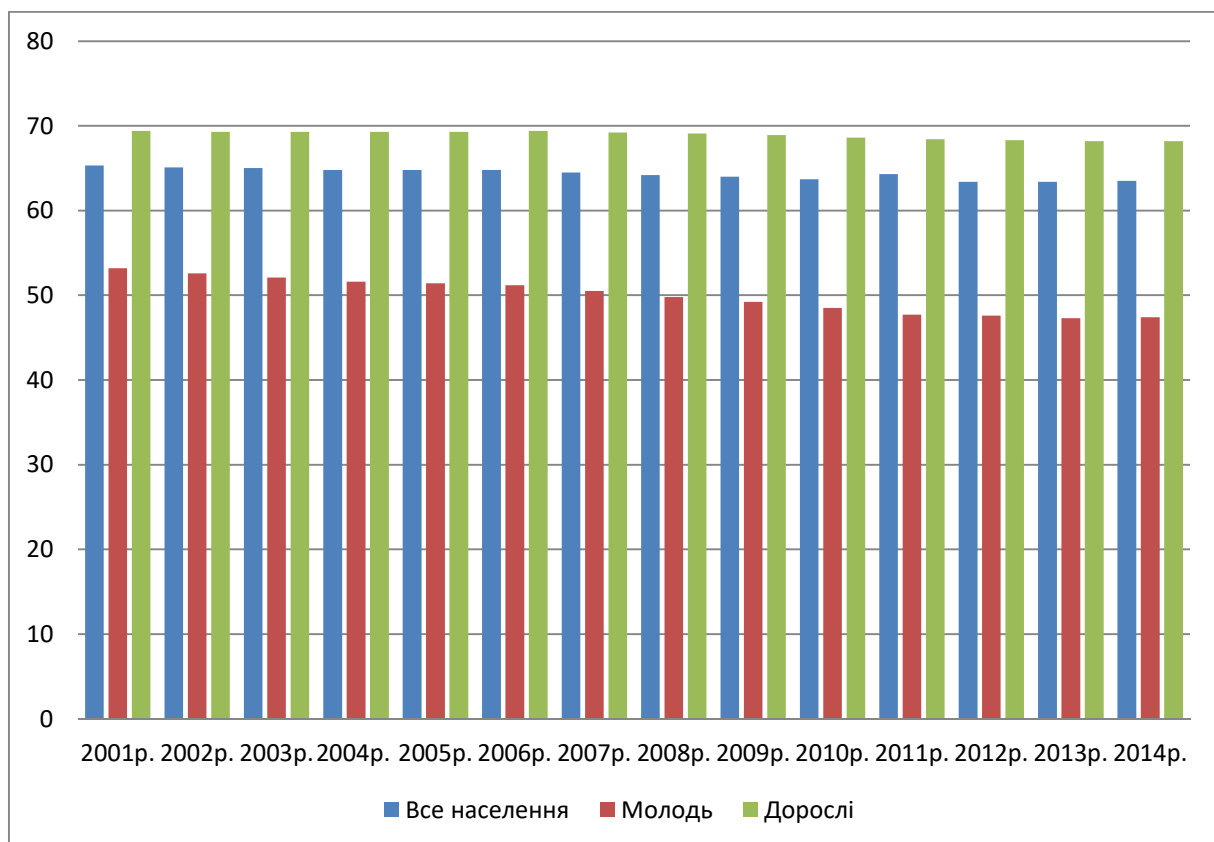


Рис. 4. Динаміка рівня економічно активного населення на світовому ринку праці у 2001–2014 рр., початок року, %

Таблиця 3

Рівень вищої освіти мігрантів, що проживають в країнах ОЕСР
 (і населення в країнах їх походження) [4]

Бангладеш	62,3 % (1,3 %)	Індонезія	74,6 % (2,3 %)
Бразилія	54,6 % (10,4 %)	Мексика	14,0 % (9,2 %)
Китай	53,9 % (2,0 %)	Шрі-Ланка	71,6 % (1,1 %)
Індія	79,8 % (2,5 %)	Туніс	63,7 % (2,8 %)

Міграція висококваліфікованих кадрів в розвинуті країни (США, Великобританію, Німеччину, Францію тощо) стала характерним явищем другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Так, частка іноземців серед інженерів у США становить понад 10 %, лікарів – понад 20 %; близько 80 % студентів з несвропейських країн, які навчаються в США, після навчання не повертаються на батьківщину (табл. 4). У Великобританії зосереджені лікарі індійського походження, частка яких становить приблизно 35 %, у Франції – фахівці з країн Північної Африки та Індокитаю. [5, с.74]

Вказана ситуація спостерігається навіть за умов, що, наприклад, реформи в сфері освіти є центральним елементом європейської внутрішньої політики, а створення єдиного загальноєвропейського освітнього простору декларується як один з основних напрямків діяльності ЄС. При цьому інвестиції в людський капітал визнаються пріоритетними на державному рівні, а стратегія навчання впродовж всього життя (*lifelong training*) є основоположною, оскільки дозволяє більш оперативно реагувати на зміни, наявні на ринку праці країн-членів ЄС-27 [1, с. 247].

Таблиця 4

Відсоток студентів за країнами походження, які планують залишитися (і вже отримали запрошення) в країні проходження навчання, 2009 р. [6, с. 44]

Країна	Студенти, які планують залишитись (і вже отримали запрошення)	Країна	Студенти, які планують залишитись (і вже отримали запрошення)	Країна	Студенти, які планують залишитись (і вже отримали запрошення)
Індія	81 % (60 %)	Канада	59 % (49 %)	Аргентина	61 % (50 %)
Китай	81 % (58 %)	ПАР	31 % (29 %>)	Колумбія	50 % (43 %)
Туреччина	51 % (32 %)	Іспанія	53 % (42 %)	Австралія	44 % (34 %)
Перу	71 % (49 %)	Південна Корея	37 % (25 %)	Тайбей (Китай)	51 % (42 %)
Іран	68 % (48 %)	Японія	44 % (32 %)	Мексика	41 % (29 %)
Нігерія	64 % (32 %)	Італія	51 % (39 %)	Ізраїль	52 % (41 %)
Греція	62 % (51 %)	Франція	51 % (37 %)	Нова Зеландія	59 % (48 %)
Чилі	49 % (29 %>)	Великобританія	77 % (59 %)	Бразилія	28 % (20 %)
Єгипет	47 % (32 %>)	Великобританія	60 % (43 %)	Індонезія	19 % (11 %)

Висновки. Таким чином, в умовах, коли світовий ринок праці зазнає суттєвих трансформацій в контексті якісних структурних змін у сукупній робочій силі, рівні інтелектуалізації праці, рівні професійно-кваліфікаційної підготовки кадрів, територіальній мобільності робочої сили, значення молодіжного сегменту ринку праці кардинально зростає. Внаслідок демографічної асиметрії між економічно розвинутими країнами та рештою країн, у перших спостерігається зростання загального та

структурного дефіциту робочої сили. Одночасно відбувається суттєве збільшення вимог до якості робочої сили та підвищення попиту на висококваліфіковану робочу силу, що призводить до зростання конкуренції за людський потенціал, перш за все, у високоінтелектуальному сегменті – серед осіб з високим рівнем освіти та фахової підготовки.

Найбільш активне зростання мобільності робочої сили спостерігається в молодіжному сегменті світового ринку праці, що призводить до інтенсифікації процесів міжкраїнового переміщення робочої сили на сучасному етапі розвитку світової економіки та інтернаціоналізації трудоресурсних потоків, і спричиняє посилення конкуренції за людський потенціал у міжнародному масштабі.

За даних умов актуалізується питання доцільності запровадження на міжнародному ринку праці компенсаторних угод за використання робочої сили іноземного походження з країнами-реципієнтами, що вимагатиме визначення перспективних напрямів вдосконалення відповідного нормативно-правового та інституційного забезпечення на наднаціональному та національному рівні.

Список використаних джерел:

1. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право (Серія: Міграційні процеси у сучасному світі) / Ю.І. Римаренко – К.: КНТ, 2007. – 640 с.
2. Калініна С. П. Розвиток міжнародного ринку праці: глобалізаційний аспект / С.П. Калініна, Ю.О. Гетьманенко, Л.П. Давидюк; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора С.П. Калініної. – Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2016. – 240 с.
3. Філіпенко А. С. Світова економіка / А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, О.А.Рогач та ін. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.
4. Kapur D. Remittances: The New Development Mantra? / D.Kapur. – NY, Geneva: UNCTAD, 2009. – G-24 DPS. - № 9.
5. Калініна С. П. Трансформація міжнародного ринку праці в умовах глобальних зрушень / С.П.Калініна, Ю.О.Гетьманенко, О.С.Гайдаш; за аг. ред. д-ра екон. наук, професора С.П.Калініної. – Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2015. – 240 с.
6. Tremblay K. Student Mobility Between and Towards OECD Countries: a Comparative Analysis / K. Tremblay // International Mobility of the Highly Skilled/ - Paris^ OECD, 2009.

References:

1. Rymarenko Yu. I. (2007), "International Migration Law (Series Migration Processes in the Modern World)", ["Mizhnarodne migracijne pravo (Serija: Migracijni procesy u suchasnomu sviti) "], Yu. I. Rymarenko, K., CST, 640 p.
2. Kalinina S.P. (2016), "The development of the international labor market: the globalization aspect", ["Rozvytok mizhnarodnogo rynku praci: globalizacijnyj aspekt"], S. P. Kalinina, Yu. O. Hetmanenko, L. P. Davidov per community Ed. Dr. Econ. Sciences, professor S.P. Kalinina, Vinnitsa, LLC "Nilan-LTD", 240 p.
3. Filippenko A. S. (2007), "World Economy", ["Svitova ekonomika "], A.S. Filippenko, V.S. Budkin, O. A. Rogachev and others, K., Lybid, 640 p.
4. Kapur D. (2009), "Remittances: The New Development Mantra?", D.Kapur, NY, Geneva, UNCTAD, G-24 DPS, No.9.
5. Kalinina S. P. (2015), "Transformation of the international labor market in the context of global shifts", ["Transformacija mizhnarodnogo rynku praci v umovah global'nyh zrushen"], S.P.Kalinin, Yu.O. Getymanenko, O.S. Gaidash; for ag Ed. Dr. Econ. Sciences, professor S.P.Kalinin, Vinnitsa, LLC "Nilan-LTD", 240 p.
6. Tremblay K. (2009), "Student Mobility Between and Towards OECD Countries: A Comparative Analysis", K. Tremblay, International Mobility of the Highly Skille, Paris ^ OECD, 2009.

Keywords: new workplaces; unemployment; employment; migration, labor force, labor market.

Ключові слова: нові робочі місця; безробіття; зайнятість; міграція, робоча сила, ринок праці.

Ключевые слова: новые рабочие места; безработица; занятость; миграция, рабочая сила, рынок труда.